

И. А. КАРИМОВ

**МАҚСАДИМИЗ-
ТИНЧЛИК,
БАРҚАРОРЛИК,
ҲАМКОРЛИК**

ТОШКЕНТ – "ЎЗБЕКИСТОН" – 1995

МИНТАҚАВИЙ ХАВФСИЗЛИКДАН ЯЛПИ ХАВФСИЗЛИК САРИ

Жаноб Раис!

Бош котиб жаноби олийлари!

Хонимлар ва жаноблар!

Менга берилган имкониятдан фойдаланиб, назаримизда, Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг юбилей сессиясида муҳокама этилаётган муаммолар орасида муҳим аҳамиятга эга булган масалаларга тўхталмоқчи эдим.

Ҳозирги замондаги энг долзарб масалалардан бири—минтақавий хавфсизлик ва барқарорлик масаласи ҳисобланади.

Шу йил сентябрь ойида БМТ Бош котиби жаноб Бутрос Бутрос Ғолийнинг бевосита кўмаги билан, 31 давлат ва 6 халқаро ташкилот иштирокида утказилган Марказий Осиёда хавфсизлик ва ҳамкорлик буйича Тошкент семинар-кенгаши дунё хавфсизлиги йули минтақавий хавфсизликни таъминлаш орқали утиши, бошқача айтганда, минтақалар хавфсизлигини таъминлаш йули билан жаҳон хавфсизлиги таъминланиши ҳақидаги ҳақиқатни яна бир бор тасдиқлади.

Муайян минтақаларда, хусусан бугунги кунда "Оловли нуқталар" деб аталаётган минтақа-

ларда жойлашган давлатларнинг бир-бирини узаро англаши ва биргалашиб ҳаракат қилишини таъминлабгина бутун дунёда тинчлик ва барқарорликка эришиш йулларини белгилаб олиш мумкин.

Бу айниқса улкан табиий, минерал-хом ашё, стратегик ресурсларга эга бўлган, кўпгина мамлакатларнинг жуғрофий-сиёсий, иқтисодий манфаатлари ва даъволари кураши майдонига айланиб бораётган Марказий Осиё минтақаси учун жуда муҳимдир.

Афғонистонда давом этаётган уруш Марказий Осиёнинггина эмас, бутун дунёнинг тинчлиги ва хавфсизлигига таҳдид солиб турибди. Мана, 17 йилдан бери давом этаётган, афғон халқи бошига мислсиз кулфатлар солган, халқаро терроризм, наркобизнес, қуролларнинг тарқалиши манбаи бўлиб қолаётган бу уруш қўшни Тожикистондаги шусиз ҳам тараф вазиятни янада кескинлаштиради.

Бизнинг фикримизча, Афғонистондаги кескинликни ҳал қилиш калити, энг аввало, ташқи кучларнинг аралашувини бартараф этишдадир.

Биз яна бир бор БМТ Хавфсизлик Кенгашига ким томондан бўлмасин, Афғонистонга қурол олиб киришни тақиқлаб қўйиш таклифи билан мурожаат қиламиз.

Афғонистон уруш эмас, тинчлик ва барқарорлик объекти бўлмоғи лозим.

Ўзбекистон ва бутун Марказий Осиё минтақаси купгина халқаро тузилма ва компаниялар қуллаб-қувватлаётган, Афғонистон ҳудуди орқали Ҳинд океани портларига чиқадиган темир йул, автомобил коммуникациялари қуриш буйича яхши-яхши лойиҳаларнинг амалга ошишидан манфаатдордир.

Бу миллионлаб афғонларни тинч меҳнат билан банд қилиш, янги, нисбатан қисқароқ коммуникациялар ва савдо, иқтисодий алоқаларни шакллантириш, дунёнинг бу энг кескин минтақасидаги жугрофий-сиёсий ҳолатларни тубдан ўзгартириш имконини беради.

Бу юксак минбарда туриб, Орол денгизининг қуриши билан боглиқ экологик фожиа, бутун ер юзини қамраб оладиган, биосфера, унлаб миллион кишиларнинг ҳаёт шароитлари, саломатлиги ва наслига ҳалокатли таъсир курсатувчи муаммо тўғрисида гапирмай утолмайман.

Бугунги кунда халқаро молия тузилмалари ва ривожланган мамлакатларнинг қуллаб-қувватлаши ҳамда кумагисиз, БМТнинг ташкилотчилик фаолиятисиз бу муаммони ҳал этиш мумкин эмаслиги аниқ ва равшандир.

Бирлашган Миллатлар Ташкилоти тузилмаларини ислоҳ қилиш, унинг фаолияти самарадорлигини ошириш лозимлиги тўғрисида гапирлар экан, қуйидагиларни амалга ошириш зарур булиб куринади:

Биринчидан, Хавфсизлик Кенгаши сафини кенгайтириш, унга мисол учун бугунги кунда жаҳон сиёсатида муҳим урин эгаллаган Германия ва Япония сингари давлатларни доимий аъзо сифатида киритиш лозим;

иккинчидан, БМТ қабул қилган қарорларни тезкорлик билан амалга ошириш учун БМТ Бош котиби ваколатларини кучайтириш лозим;

учинчидан, зиддиятли вазиятларнинг олдини олиш ва уларни бартараф этиш манфаатларини кузлаб, БМТнинг халқаро минтақавий ташкилотлар билан узаро муносабатини кучайтириш зарурлиги ҳам, бу ташкилотнинг ўзига қарашли минтақавий тузилмаларини янада ривожлантириш зарурлиги ҳам тобора аён бўлиб қолмоқда.

Бугунги кунда тобора кенг тарқалаётган, хусусан, бизнинг минтақамизда кенг тарқалаётган қурол савдоси миқёслари ва ҳажмлари ташвишга солмаслиги мумкин эмас.

Кулгина мамлакатлар ҳатто қурол савдоси улар учун муҳим валюта манбаларидан бири бўлиб қолаётганини яширишаётгани ҳам йўқ. Ҳолбуки, улар бу қурол эртага кимга қарши қаратилиши ва қайси мақсадларда ишлатилиши ҳақида уйлаб ҳам кўрмаяптилар.

Қандай тинчлик ваъдалари билан ниқобланган булмасин, ядровий технологияларни сотиш бўйича лойиҳаларни амалга оширишда ҳам бу манфаатлар кузланаётгани айниқса жиддий ташвиш уйғотади.

Ўзбекистон оммавий қиргин қуролини тарқатмасликни таъминлаш буйича керакли халқаро кафолатларнинг қабул қилиниши, ядро синовларини бутунлай тухтатиш ҳақидаги шартноманинг тезда тузилиши тарафдоридир.

Биз айрим жойларда эшитилаётган, бизни қайтадан ҳарбий-сиёсий ва блоклар қарама-қаршилигига қайтариш хусусидаги баландпарвоз баёнотлар билан асло келиша олмаймиз.

Биз учун ягона тўғри йул—ҳалокатли равишда ўз қобигига уралиб қолиш эмас, балки бу жараёнда маълум қийинчилик ва номукаммалликлар мавжудлигига қарамасдан жаҳон ҳамжамиятига қўшилиш йулидир.

Собиқ Совет ҳудудида барпо бўлган янги мустақил давлатлар ўзининг миллий давлатчилиги асосини шакллантираётган, демократик янгиланишлар йулидан бораётган бугунги кунда улар ислоҳотларни амалга ошириш ва ўзларининг халқаро сиёсий, иқтисодий ва молиявий тузилмаларга қўшилишини тезлаштиришда жаҳон ҳамжамиятининг кўмаги ва қўллаб-қувватлашига муҳтождир.

Мен моддий ва молиявий ёрдамнигина эмас, энг аввало—суверенитетимиз ва тараққиётимизнинг мустақил йулини маънавий-сиёсий қўллаб-қувватлашни назарда тутяпман.

Ислоҳотларнинг изчиллиги ва олга босишини, демократиялаштириш ва эркин бозор иқтисодиёти йулининг тўғрилиги, барқарорлик ва мунтазам ривожланиш, барча тинчликсевар

мамлакатлар билан узаро фойдали, тенг ҳуқуқли муносабатларни йулга қўйишни бундан буён ҳам таъминлаб бориш, шу билан жаҳон ҳам-жамиятида муносиб урин эгаллаш биз учун ута долзарб вазифадир.

Эътиборларингиз учун ташаккур.

*Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг
эллик йиллиги муносабати билан
Бош Ассамблеянинг махсус тантанали
йигилишида сузланган нутқ.
1995 йил 24 октябрь.
Нью-Йорк*

МАҚСАДИМИЗ — ТИНЧЛИК, БАРҚАРОРЛИК, ҲАМКОРЛИК

МУХБИР: — *Муҳтарам Президент! Сиз бошчилигинингиздаги Ўзбекистон делегацияси Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг 50 йиллиги муносабати билан ўтказилган сессияда иштирок этиб қайтди. Бу муътабар халқаро ташкилот миябаридан туриб нутқ сўзладингиз. Илтимос, дастлабки таассуротларингиз билан уртоқлашсангиз.*

ПРЕЗИДЕНТ: — Ўзбекистон Республикаси делегациясининг Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг катта тўйига — 50 йиллик юбилейига таклиф қилиниши давлатимиз жаҳондаги энг нуфузли ташкилотнинг тенг ҳуқуқли аъзоси сифатида тан олинганини яна бир карра тасдиқлайди.

Ушбу анжуман кун тартибига асосан иккита масала қўйилган эди. Биринчидан, Бирлашган Миллатлар Ташкилоти 50 йил давомида амалга оширган ишларига баҳо бериш; иккинчидан, бу ташкилотнинг бугунги фаолиятига замон нуқтаи назаридан қараш, уни ҳозирги халқаро ҳаёт талабларига мувофиқлаштириш.

Маълумки, бугунги кун 50 йил олдинги ҳаётдан тубдан фарқ қилади. Башарият, халқлар та-

раққиёти, давлатлар ривожини, умуман бугунги вазият бундан ярим аср аввалги — Иккинчи жаҳон уруши тугаган даврдагидан жуда ўзгариб кетди. Ҳозирги замон талаби ҳам бошқача. Шунинг учун Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг ҳуқуқларини кенгайтириш, бугунги ҳаётга, халқлар ривожига ҳар томонлама кумаклашиш, урушга қарши курашни кучайтириш, умуман барқарорликни сақлаш, умумбашарий масалаларни ҳал этишдаги имкониятларини кенгайтириш асосида унинг таркибини ўзгартириш керак. Бирлашган Миллатлар Ташкилотига бошқача кўз билан қараш, уни бугунги замонга, шароит ва тизимга мувофиқлаштириш вақти етди.

Шунинг учун анжуманда сўзга чиққан ҳар бир давлат раҳбари, авваламбор, шу икки масалага алоҳида эътибор берди. Ўтган эллик йил давомида Бирлашган Миллатлар Ташкилоти учинчи жаҳон урушининг олдини олиш, айрим минтақаларда пайдо бўлаётган ўзаро низоларни бартараф этиш, очарчиликка қарши кураш, ривожланаётган давлатларга ёрдам уюштириш каби салмоқли ишларни амалга оширди.

Бу уринда касалликларга қарши кураш ҳақида гапириб ўтирмасак ҳам бўлади. Мисол учун Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилотини олайлик. Бу ташкилот ҳам Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг бир булагидир. Кўпчилик эса "Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти" деганда, қандайдир мустақил халқаро тузилмани тушунади. Аслида эса, бундай эмас, бу ташки-

лот Бирлашган Миллатлар Ташкилоти тизимига киради. Шунинг учун ҳам касалликларга, хусусан, сурункали ва юқумли касалликларга қарши кураш бугунги кунда БМТ фаолиятидаги муҳим йуналишлардан бири ҳисобланади. Мен ҳали маданиятни ошириш, саводсизларни саводхон қилиш, кишиларнинг жаҳон цивилизацияси қадриятларидан баҳраманд булишини таъминлаш тўғрисида гапираётганим йуқ.

БМТнинг асосий вазифасига қисқача тавсиф берилса, мен уни халқлар ўртасидаги аҳилликни таъминлаш, турли қарама-қаршилиқлар, тўқнашувларга олиб келадиган низоларга йул қўймасликдан иборат, деган булур эдим. Шунинг учун ҳам бизнинг Нью-Йоркда айтадиган гапларимиз етарли эди. Бу нуфузли халқаро ташкилот фаолиятига танқидий қараш ҳам узини тула оқлади.

Жуда кўп давлатлар раҳбарларининг нутқида масалага фалсафий ёндашув бор эди. Ҳар бир нотиқ учун ажратилган беш дақиқа ичида кўп гапни айтиб булмайти. Бироқ, менимча, айрим нотиқлар нутқида БМТ тизими ва фаолият йуналишида нималарни ва қандай қилиб ўзгартириш лозимлиги ҳақидаги ута мавҳум фалсафабозлик устун эди.

Шунинг учун ҳам бу йигин байрам сифатида қандай утгани тўғрисида гапириш қанчалик тўғри булади, айтишим қийин. Мен у ерда байрамга оид бирон нарса кўрганым йуқ. Учрашувга асосан битта мақсад — утган даврга якун яшаш ва БМТ фаолиятини танқидий назар билан

таҳлил этиш, бу ташкилотнинг келажагига боғлиқ масалаларни муҳокама қилиш билан банд бўлган раҳбарлар йиғилишди. Дарвоқе, бу масала буйича нуқтаи назар ва ёндашувлар шу қадар кўп эдики, уларни маълум бир доираларга жойлаштириш қийин. Бу ута масъулият билан қараш лозим бўлган жиддий муаммодир.

Шу нарса кўзга яққол ташландики, анжуман минбаридан туриб сўзлаган ҳар бир нотиқ бу муаммолар хусусида ўз мамлакатининг келажакдаги манфаатлари нуқтаи назаридан келиб чиқиб сўз юритди. Дунё эса, гарчи у яхлит бўлса-да, ўзининг объектив қонунлари буйича яшайди. Сайёрамизнинг бир нуқтасида пайдо бўлган уруш эртага унинг нариги томонида алангалиниши мумкин, вабо офати эса жуда қисқа муддат ичида ўз манбаидан юзлаб, минглаб километрларга тарқалишга қодир. Очлик туғрисида ҳам шундай дейиш мумкин... Бирлашган Миллатлар Ташкилоти ана шундай фалокат ва ҳалокатларнинг олдини олиш мақсадида ташкил этилган эди.

Бироқ қанча давлат бўлса, шунча фикр-мулоҳаза ҳам бўлади. Шунинг учун ҳам Африка қитъаси вакиллари ўзларига хос, осиеликлар — бошқачароқ фикр қилади. Америкаликларнинг ўз ёндашувлари, европаликларнинг ўз ёндашувлари бор, шимол мамлакатлари ўзларининг бошқача фикрига эга. Хуллас, бу ерда қанча давлат бўлса, шунча нуқтаи назар мавжудлиги ойнадагидай акс этиб турибди.

Олам бугунги кунда қитъа манфаатлари буйича эмас, қайси мамлакат қимнинг таъсири остида экани буйича булинган. Биз илгари икки қутблик дунё ҳақида гапирар эдик, бугунги кунда эса куп қутблик дунё тугрисида фикр юриши лозим булади. Шуни ҳам айтиш керакки, айримлар тўртта қутб, бошқалар бешта қутб ҳақида гапирди... Бироқ узидан йирикроқ ва кучлироқ давлатдан ёрдам олаётган ва уларнинг қўллаб-қувватлашидан баҳраманд булаётган мамлакатлар уз истиқболини ҳам шу давлатларда куриши — гарчи ҳеч ким бу тугрида ошкора гапирмаса-да — сир эмас-ку. Бу давлатлар маълум гуруҳларга булинади. Уларнинг ҳар бири қитъа фикрини эмас, афсуски, маълум қутб таъсири остидаги муайян гуруҳ фикрини ифода қилади. Содда қилиб айтадиган булсак, бу — металл буюмларни узига чиппа тортиб оладиган магнит ҳаракатига ухшайди.

Нотиқлар БМТ олдида турган вазибаларга ҳам уз муносабатларини билдирдилар.

Ушбу нуфузли мажлисда қатнашган Ўзбекистон делегациясининг асосий фикри шундай эди: БМТнинг 50 йил мобайнидаги ишларини ҳар томонлама баҳолаш учун мазкур анжуманининг имкониятлари катта. Иккинчидан, БМТ фаолиятининг ҳозирги даврга мутаносиблиги тугрисида матбуотда куп ва хилма-хил фикрлар билдириляпти. Шунинг учун бизга ажратилган беш минутлик вақт мобайнида мен Ўзбекистоннинг бугунги асосий муаммолари — нафақат Ўзбекистон, балки Марказий Осиёда,

Туркистон заминида яшаётган халқларнинг ҳаёти, тақдири, келажаги ҳар томонлама ҳам-барчас боғланганини инобатга олиб, шу минтақанинг дардлари туғрисида, муаммолари туғрисида гапиришни мақсад қилиб қўйган эдим. Уйлайманки, шу ниятимга эришдим.

МУҲБИР: — *Ҳозирги пайтда Бирлашган Миллатлар Ташкилоти фаолиятига ҳар хил қарашлар, ёндашувлар мавжуд. Сиз бу халқаро ташкилотнинг келажagini қандай тасаввур этасиз.*

ПРЕЗИДЕНТ: — Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг фаолиятини қандай қилиб ривожлантириш, бу борадаги муаммоларни қандай ечиш керак, деган масала юзасидан мен уч нуқтага анжуман иштирокчиларининг эътиборини қаратдим.

Биринчи масала. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти фаолиятининг асосини Хавфсизлик Кенгаши белгилайди. Хавфсизлик Кенгашига 5 та давлат доимий аъзо ҳисобланади. Ҳозирги пайтда 187 та давлат БМТга аъзо булса-ю, уларнинг ҳаёт-мамотини 5 та давлат ҳал қилиши, албатта, адолатдан эмас. Шунинг учун Хавфсизлик Кенгашининг доимий аъзолари сафини кенгайтириш масаласини қўйдик.

Яна бир масалага эътибор бериш керак: Япония ва Германия ўз салоҳияти билан бизга катта ёрдам бераётган, тараққиёт даражасига қўра дунё ҳаётига кучли таъсир қўрсата оладиган давлатлар сирасига киради. Улар жуда катта имкониятларга эга. Япониянинг охириги икки-уч

йилда Ўзбекистонга берган бегараз, такрор айтаман, бегараз ёрдамни, Ўзбекистонга катта катта сармоялар олиб келаётганини ҳаммамиз яхши биламиз. Япония мамлакатимизга сармоя олиб келиш билангина чекланиб қолаётгани йуқ. Мана, Оролбуйи муаммоларини ҳал қилиш учун ҳам сидқидилдан ёрдам курсатмоқда. Маданиятимизни ҳар томонлама юксалтиришга кумаклашмоқда. Масалан, япониялик дўстларимиз Алишер Навоий номидаги опера ва балет театримизга тегишли ёрдам курсатдилар. Бунга ухшаш мисолларни яна куплаб келтириш мумкин.

Дунё тарихида ва бугунги мавжуд бўлган вазиятда қанчадан-қанча давлатлардан олдин кетаётган ва менинг фикримча, XXI асрга ҳозир даноқ қадам қуйган Япониянинг БМТ Хавфсизлик Кенгашига аъзо бўлмаслиги адолатдан эмас.

Шу нуқтаи назардан Германияга — бирлашган Германияга қарасак, унинг қудрати, имкониятлари қандайлигини ва XXI асрга — истиқболга қандай тараққиёт билан қадам қўяётганини аниқ тасаввур этиш мумкин. Германия ҳам Ўзбекистонга катта ёрдам берапти. Бу алоқалар келажакда яна ҳам ривожланади. Бу масалада менинг фикрим аниқ: Германия Ўзбекистон билан ҳамкорликдан жуда манфаатдор, уз навбатида, Ўзбекистон ҳам Германия билан ҳамкорлик қилишдан фақат фойда куради. Манфаатларимизнинг ўзаро мос келиши, бир-бирига уйғунлиги шуни курсатяптики, Германия ва Японияга ухшаган давлатларнинг БМТ Хавфсиз-

лик Кенгашига доимий аъзо булиши бизга ҳар томонлама наф келтиради.

Бирлашган Миллатлар Ташкилоти жуда катта ташкилот. Жаҳонда юз бераётган воқеаларнинг ҳаммасини назорат қилиш қийин кечмоқда. Куп жанжаллар — Босния-Герцоговина, Қорабоғ, Тожикистон, Афғонистон, шунингдек, Африка ва Осиёнинг бошқа мамлакатларида булаётган можароларни тинчитиш, уларнинг туб сабабларини аниқлаш, уларга таъсир кўрсатиш гоят мушкул иш. Қарор қабул қилаётганда ўз манфаати йулида оёғини тираб туриб олган давлатларнинг бошини қовуштириш ҳам гоят оғир вазифа. Фараз қилинглар, можаролашаётган иккита давлатни мурсою мадорага келтириш нақадар қийин. Бу ерда эса 187 та давлат бор ва энг ривожланган, кучли-қудратли давлатлар — Америка Қўшма Штатлари, Германия, Франция, Буюк Британия, Хитой, Ҳиндистон, Япония... Ҳар бирининг ўз манфаати бор. Ҳар қайсиси бугунги булаётган можароларга ўз кузи билан қарайди ва авваламбор, ўз манфаатини кузлаб муносабат билдиради. Шунини ҳисобга олсак, бир қарорга келиш, яъни муаммоларни бир ёқадан бош чиқариб ҳал этиш Бирлашган Миллатлар Ташкилоти тарихида, бугунги халқаро ҳаётда энг муҳим воқеа ҳисобланади.

Шунинг учун менинг иккинчи фикрим шундан иборат булдики, Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Бош котиби Бутрос Бутрос Голий жанобларининг ваколатларини кенгайтириш керак.

Мисол учун оддий бир оилани олиб курайлик. Ҳар қайси оилада битта бош булиши керак. Битта одам бош булмаса, бу оила отбозор булади. Агарки, кенгроқ миқёсда жамоани, қишлоқ ёки туманни, вилоят, минтақа, республикани олсангиз, ягона раҳбар булмаса, халқ демократик асосда ваколатини ишониб топширган шу одамга имконият берилмаса, унинг ҳуқуқлари ҳар томонлама жиловлаб ташланса, олижаноб фикрлари, мақсадлари, ҳаракатлари кесиб турилса, бу жамоа, бу кенгаш, бу ташкилот жойида қотиб қолади, унинг ривожини таъминлаш, истиқболга эришиш қийин булади.

Шунинг учун Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг раҳбари булмиш Бош котибнинг ҳуқуқи кенгроқ булиши керак. Албатта, Хавфсизлик Кенгаши, яъни кенгайтирилган таркибдаги Хавфсизлик Кенгаши қарор қабул қилиши лозим. Аммо бу қарорни амалга оширишда, албатта, Бош котибнинг ҳуқуқи анча кенг булиши керак.

Учинчи масала. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти бутун дунёда руй бераётган воқеаларни, бутун жаҳондаги мавжуд вазиятни ўз назоратида ушлаб туриши керак. Лекин ер юзида тахминан 5 миллиард аҳоли яшаётган булса, бу вазифани эплаш осон иш эмас. Шунинг учун жойлардаги, минтақалардаги халқаро ташкилотлар, узига беш-унта давлатларни жамлаган ташкилотлар Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг бевосита раҳбарлигида ва кумагида иш олиб борсагина уларнинг фаолиятида изчиллик

ва тартиб бўлади. Акс ҳолда бир минтақада узини халқаро ташкилот фараз қилган ҳар бир уюшма узича ишлайверса, бу Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг фаолиятига, асосий сиёсатига мос келмаса, бундай ҳолат истиқболга, умумий тараққиётга катта салбий таъсир курсатади. Шунинг учун бундай ташкилотларнинг фаолиятини бир-бири билан уйғунлаштириш керак.

Масалан, Африкада, Осиёда шундай ташкилотлар мавжуд. Европада — Хавфсизлик ва Ҳамкорлик Ташкилоти, араб давлатларида — ислом ташкилотлари, Жанубий-Шарқий Осиёда — Тинч океан минтақаси давлатларининг Кенгаши бор. Мазкур ташкилотларнинг барчаси Бирлашган Миллатлар Ташкилоти билан уйғун равишда сиёсат олиб бориши керак.

Биз яна бир масалани кўтардик: жойларда БМТнинг ваколатхоналари ишламоқда. Мана, бизда жаноб Холид Малик бошчилигида ваколатхона бор. Урни келиб қолгани учун мен мамнуният билан таъкидламоқчиманки, Холид Малик жаноблари Ўзбекистонга келиб уч йил ичида бизнинг обрўимизга обрў қўшишда, бизни дунёга таништиришда ва бизга Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг кумагини олиб келишда жуда катта иш қилди. Уни нафақат Тошкентда, балки Ўзбекистоннинг олис-олис жойларида ҳам яхши танийдиган бўлиб қолишди. Демоқчиманки, шундай ваколатхоналарнинг имкониятини кенгайтириш, уларни кучайтириш керак.

Бирлашган Миллатлар Ташкилоти қаерда? Америкада, Нью-Йоркда жойлашган. Ўзбекистон қаёқда, Марказий Осиё қаёқда?! Шунинг учун бу ердаги ташкилотнинг таркиби, албатта, кенгроқ булиши керак. Унга ҳам купроқ ҳуқуқ бериш ва иқтисодий нуқтаи назардан имкониятларини кенгайтириш керак.

Мен бу учрашувдан олган энг муҳим таассурот — ҳамманинг БМТни ислоҳ қилиш зарурлигини англаб етгани булди. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти булмаса, беқарорлик юзага келади, дунё умумий фикрни ишлаб чиқиш имконидан маҳрум бўлади. БМТ барқарорликни таъминлаш, айрим давлатларнинг умумий меъёрлар доирасини писанд қилмай, узидан кетган раҳбарларининг танобини тортиб қўйиш учун маълум воситаларга, керак булган тақдирда эса ҳарбий куч ишлатиш имкониятига эга. Қолаверса, БМТнинг Низоми мавжуд ва бу ҳужжатга имзо чекканлар уни бажаришга мажбур. Шунинг учун ҳам БМТ Низоми унинг аъзолари зиммасига мажбурият юклайди, БМТ Низоми айрим нарсаларни чеклайди, БМТ Низоми айдиятли вазиятларни бартараф этиш йўлларини таклиф қилади.

МУХБИР: — БМТни ислоҳ қилиш йулидаги асосий муаммолар, Сизнинг назарингизда, нималардан иборат?

ПРЕЗИДЕНТ: — Катта ташвиш тугдирадиган асосий муаммо — бир-бирига мос келмайдиган фикрлар хилма-хиллиги ва уларнинг куплигидир. Табиийки, бу нарса қўшимча қийинчи-

ликлар туғдиради. Шунинг учун ҳам, назаримда, БМТни ислоҳ қилиш — узок давом этадиган жараён бўлади. Бу уринда ҳаммага маъқул тушадиган фармон ёки қарор чиқариб бўлмайди. Бу ислоҳ босқичма-босқич, тадрижий равишда амалга оширилиши керак. Мен бунга қатъий аминман. Инқилоб йули эса — мулкка ҳам, маънавий дунёга ҳам эга бўлмаган ялангоёқлар йўлидир. Ахир мулк дегани — олтин, пул, уй-жой ва унинг ичидаги бойлиқкина эмас. Мен бу тушунчага маънавий мулкни ҳам киритаман. Бу мулк моддий мулкка қараганда қимматроқ туради. Шунинг учун ҳам маънавий мулкнинг сифат даражасини кўтариш кўпинча иқтисодий даражани кўтаришдан мураккабдир.

Бироқ бу тушунчалар бир-бири билан узаро мустақкам боғлиқ. Пировардида одамлар яхши яшай бошлайдиган давр — иқтисодий салоҳиятнинг ўсиши уларнинг маънавий савиясини ҳам кўтаради.

Бу мулоҳазалар — Бирлашган Миллатлар Ташкилоти олдида турган вазифалар ва муаммоларга дахлдор. Бу масалалар бўйича кўп давлатларнинг раҳбарлари ўз фикрларини билдирди.

МУХБИР: — *Муҳтарам Президент! БМТ минбаридан сўзлаган нутқингизда, жаҳонда тинчлик ва барқарорликни таъминлашнинг асосий омилларидан бири минтақавий барқарорликка эришишдир, деган ғояни илгари сурдингиз. Илтимос, шу фикрни кенгроқ шарҳлаб берсангиз...*

ПРЕЗИДЕНТ: — Мен узимнинг беш минутлик нутқимда Ўзбекистоннинг муаммоларини кенгроқ ифода этишга ҳаракат қилдим. Мен қўйган биринчи масала бу — Ўзбекистон жойлашган минтақада тинчлик ва барқарорликни сақлаш. Ўзбекистонда ва шу минтақада яшаётган ҳар қайси оила, ҳар бир инсон шу заминда тинчлик булишини хоҳлайди. Кимки юзига фотиҳа тортмасин, тинчлик, омонлик бўлсин, деб тилак тилайди.

Лекин барқарорлик фақат Ўзбекистоннинг узига боғлиқ эмас. Атрофимизда қанча давлат бор, қанча турли феъллик, турли мақсадли одам яшайпти. Афғонистон можароси, Тожикистондаги жанжаллар, узаро тушунмовчиликлар — буларнинг барчаси қанчадан-қанча муаммоларни келтириб чиқармоқда. Ҳозир авжи куз, бу ерда пахта териляпти, бу ёқда галла экилмоқда, мана шу далаларда тақдиримиз ҳал бўляпти. Шундай кунларда эрталаб туриб бугун бир Фарғона ёки Хоразмга бориб келсам, эртага Сурхондарё, Қашқадарёга ё узимнинг юртимга утсам, деҳқонлар билан, ҳамюртлар билан "ҳорма-бор бул" қилсам деб орзу қиламан-у, афсуски, мана шу ташвишли муаммолардан ортиб бўлмайди.

Олдимизда улкан ва масъулиятли вазифалар турибди.

Ҳарбий соҳа бўйича гоят мураккаб масалаларни ошиғич равишда ҳал этиш лозим.

Бу ёқда пул масаласи ҳам бор. Миллий пулимизнинг қадрини кутариш, унинг ҳар томон-

лама харид имкониятларини кучайтириш ва шу орқали одамларнинг истиқболини ойдинлаштириш асосий вазифамиздир. Халқаро валюта фонди билан, умуман, халқаро ташкилотлар билан алоқаларни янада кенгайтириш ҳам долзарб ишлардан ҳисобланади.

Ўзбекистонга кимки келмасин, албатта, Президентни куришни хоҳлайди. Нимага деганда, узоқдан келган одам, албатта, аниқ тасаввурга эга бўлиб, муайян бир кафолат олиб иш куришга интилади. Бу табиий ҳол. Лекин ҳозир Ўзбекистонга қанчадан-қанча одам келяпти. Уларнинг ҳар қайсиси билан учрашиш, бунга тайёргарлик куриш, муҳокама қилинадиган масалаларга эътибор бериш ҳам жуда кўп вақт талаб қилади.

Бошқа ишларни, масалан, қўшниларимиз билан ҳамкорлик қилишни олсак. Илгарилари қўшни республикаларнинг узаро муносабатлари Москва орқали ҳал этилар эди.

Агар бирон бир иттифоқдош республикада ёнидаги қўшнисига нисбатан муаммо пайдо бўлса, раҳбарлари югуриб Москвага борарди. Кремль юлдузи остида утирган катта раҳбарлар эса бундан фойдаланиб, балки шунга шароит тўғдириб, муаммони ҳал қилган буларди-ю, аслида икки республика етакчилари ўртасига зимдан адоват уруғини сеппиб қўярди. Токи, булар бир-бири билан андармон бўлиб ётсину ягона халоскор ва нажоткори деб Москванни билсин, итоатдан бўйин товламасин!

Бугун энди замон бошқача. Ҳозир арзу дод қилиб ҳеч кимга бормайсан. Агар иккита дав-

лат орасида тушунмовчилик вужудга келган булса, бугунги вазиятда албатта ўзаро тил топишиш керак. Дипломатия деган нарса осон иш эмас экан. Буни уюштириш учун, ташкил қилиш учун жуда кўп уйлаш керак. Ўзаро тил топишиш, одамларни янги замонга чорлаш, даъват этиш, ҳар томонлама кўндириш, ишонтириш... Одамни мажбуран тазйиқ остида ишлатиш мумкин, бунақаси тарихимизда кўп булган. Лекин дустингни, ҳамкорингни, қўшинингни улуг мақсадлар йулида йулдошлик қилишга кўндириш — жаҳонда энг масъулиятли ва олижаноб юмушдир. Белни маҳкам бойлаб, халқимга бир хизмат қилай, мардлигимни кўрсатай, деган одамларни қўллаб-қувватлашимиз, руҳини кўтаришимиз керак.

Мен нима демоқчиман? Айтмоқчиманки, тинчлик, осойишталик тўғрисида гапирганда, муаммолар олдин бошқачароқ эди. Чегарани қуриқлаш, ҳарбий кучларни таъминлаш, тарбиялаш бизнинг ихтиёримизда эмасди. Энди вазият ўзгарди. Бизни қайси томондан хавф кутаётганини олдиндан билмасак, такрор айтаман, олдиндан билмасак, эртага Ўзбекистон остонасида тўсатдан хатар пайдо булса, аввало мен жавобгарман. Албатта, бундай кундан Худо асрасин. Асрапти ҳам! Атрофимизда табиий офатлар, сиёсий можаролар, қонли тўқнашувлардан озмунча одам озор чекапти, дейсизми. Ахир улар ҳам инсон-ку. Мен халқим номидан, ўз номимдан минг-минг шукроналар айтаманки,

Худо бизни ўзи асраяпти. Аввало, Аллоҳ таолонинг ўзи бизни паноҳига олган. Ношукурлик қилмасак, шу тинчликнинг қадрига етсак, марра бизники. Хуллас, БМТ минбаридан айтган яна бир гапим шу булдики, бугун дунё миқёсида барқарорликка эришиш учун дастлаб минтақаларда барқарорликни таъминлаш керак. Умумбашарий барқарорлик кичкина минтақада тинчликни сақлашдан бошланади.

Яқинда Ўзбекистонда булиб утган Марказий Осиёда барқарорлик ва ҳамкорликка бағишланган семинар-кенгашда 31 давлат, шу жумладан, Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Хавфсизлик Кенгаши доимий аъзоларидан 4 таси қатнашди. Кенгашдан чиқарилган асосий хулоса шу булдики, авваламбор, минтақаларда тинчликни сақлайлик, шу минтақалардаги давлатларнинг бошини қовуштирайлик. Ана шундагина жаҳонда барқарорликни сақлаш мумкин. Босниядаги аҳволдан ҳамманинг хабари бор. Сиёсий барқарорликка эришилмаса, бу ердаги можаро учинчи жаҳон урушига айланиб кетиши ҳеч гап эмас. Бу — биринчидан.

Иккинчидан. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти кўзланган мақсадга қандай эришиши мумкин? Темирни қизигида бос, дейдилар. Жанжал кутарилишини кутмасдан, ҳали ўт чиқмасдан ҳаракат қилиш зарур. Жанжал кутарилса, инсон қони тўкилса, чақалоқлар улдирилса, аёллар, оналар хурланса, узаро меҳр-оқибат йўқолиб, одамларни яраштириш қийин

булади. Ноҳақ тукилган қон айниқса Шарқда, мусулмон давлатларида ёмон оқибатларга олиб келиши мумкин. Бизни қизиққон дейишлари бежив эмас. Иззат-нафсониятимизга жиндак тегиб қуйилса, эртага биз ёниб кетсак, бу алангани учириш маҳол булади. Бизнинг табиати-миз шундай. Европада, иқлими совуқ жойлардаги совуқмижоз одамлар бунини тушунмайдилар. Ҳазил булиб туюлса ҳам аслида бор ҳақиқат шу.

Учинчи масала. Минтақада юзага келган экологик вазият, Орол фожиаси... Қани, имкон булса, шу катта минбардан дунё ҳамжамиятига мурожаат қилишдан асло чарчамасдим: эй одамлар, эй халойиқ, эй жаҳон! Кучли давлатлар, халқаро ташкилотлар раҳбарлари! Бугун биз — узбеклар, қорақалпоқлар, туркманлар, қозоқлар — шу минтақада яшаётган эллик миллиондан зиёд халқ бошидан кечириётган азобуқубатлардан огоҳ булинглар. Экологик офат зурриётимизга ҳам таъсир этиб, болаларимиз майиб-мажруҳ тугилаётганини сизлар билишларингиз керак. Бугун биргалашиб олдини олмасак, эртага кеч булади — бу офат сизларнинг ҳам шурингизни қуритиши мумкин. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти кучли давлатлар, халқаро ташкилотлардан сармоя ундириб, Орол фожиасини бартараф этишга бош-қош булиши, биз билан бақамти ҳаракат қилиши керак.

Бу ерда яна бир масала бор. Мен бу гапларни уёқда айтганим йуқ. Беш минутда нимани ҳам айтиш мумкин. Қолаверса, андиша қилдим.

Уйингдаги гапни кўчага олиб чиқиш яхши эмас. Мен нима демоқчиман?

Аввало, шу минтақада яшаётган, Орол офатидан бевосита жабрланаётган бешта давлат — Ўзбекистон, Қозоғистон, Туркменистон, Қирғизистон, Тожикистон халқлари ва раҳбарлари аҳил булишларини истардим. Марказий Осиёда Хавфсизлик ва барқарорликка бағишланган семинар-кенгаш кунлари бешта республика раҳбари Орол бўйича бир ёқадан бош чиқариб ҳаракат қилишини мен ниҳоятда хоҳлаган эдим. Чунки шу ҳамфикрлик бўлмаса, биз Бирлашган Миллатлар Ташкилоти вакиллари олдида ким деган одам буламиз! У ерда Америка Қўшма Штатлари вакиллари утирибди, Германия ва бошқа йирик давлатлар вакиллари утиришибди. Афсуски, дўстларимиздан бири бу йигинда иштирок этишни узига лозим кўрмади. Орол фожиаси нафақат Ўзбекистоннинг, балки бутун Марказий Осиёнинг фожиаси эканлигини наҳотки бу дўстимиз тушунмаса?!

Танаси бошқа дард билмас, деган гап бор. Орол офатининг нималигини шу минтақада яшаётганлар, аввало, қорақалпоқлар яхши билишди. Биз меҳмондўст халқмиз. Ким булишидан қатъи назар, меҳмонни бошимизга кўтарамиз. Лекин улар ҳам бизни тушунишсин-да. Энди шунчаки Оролни томоша қилиб кетиш, ҳамдардлик билдириш, тавсиялар бериш билан иш битмайди. Энди гап бошқача булиши керак. Нияти холис одам бу ерга келганда албатта ўзи би-

лан нимадир олиб келсин, узидан нимадир колдирсин. Оролга оғизда эмас амалда ёрдам берган кишигина инсоний бурчимни бажардим, дея олиши мумкин.

Афғонистонда ун етти йилдан буён уруш кетаяпти. Бундай давомли уруш тарихнинг қайси замонида булган — билмадим. Тожикистонда мухолиф кучлар ҳалигача келиша олмаяптилар. Тожикистон халқи, шу жумладан Тожикистонда яшаётган бир ярим миллион ўзбек аҳолиси хавф остида яшвётгани ҳеч кимни лоқайд қолдирмаслиги керак. Бу ута муҳим масала.

Боя Босния-Герцоговинани эсладик. Биз тўғри тушунамиз, Европанинг қоқ уртасида турган давлатда уруш чиқиши хавфли. Лекин Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Боснияга ажратаётган маблағининг мингдан бир қисмини Афғонистонга, Тожикистонга берса, олам гулистон буларди. Атрофимиздаги давлат раҳбарлари, сиёсий арбоблар тинчлик тўғрисида чиройли сузларни жуда кўп гапиришади. Гуё ҳаммалари тинчлик учун курашаётгандай. Амалий ишга келсак... Аравани қуруқ олиб қочмай, аниқ иш билан шуғулланиш пайти етди.

Бирлашган Миллатлар Ташкилоти минбаридан туриб, мен бир фикрни айтдимки, Ўзбекистон, Марказий Осиёдаги бошқа давлатлар Афғонистонда тезроқ тинчлик ўрнатилишини хоҳлайдилар. Тинчлик булса, автомобиль йуллари, темирйуллар қуриб, биз бу мамлакат орқали Ҳинд океанига чиқишимиз мумкин. Мен шу гапни яна

такрорламоқчиман: Ҳинд океанига чиқиш Ўзбекистон учун муаммолар муаммосидир! Бир фараз қилинг-а: тўрт томонимизга йул очилди. Темирйул билан Шимолга чиқдик, Гарбга чиқдик, Жанубга ҳам чиқдик. Юкларимизни Ҳинд портларидан денгиз, океанлар орқали хоҳлаган томонга ташиб узимизга керакли нарсаларни Ўзбекистонга олиб келдик... У ёғи Япония... Индонезия... Малайзия... Буёқда мусулмон давлатлари, Арабистон дегандай... Орузга айб йуқ. Худога шукурки, куп мақсадларимизга эришялмиз. Агар шу мақсадимизга ҳам эришсак, билмадим... шахсан менинг ҳеч армоним қолмасди. Нега деганда, бу йул нафақат иқтисодий, сиёсий, керак бўлса маънавий аҳамиятга ҳам эга булиши турган гап. Бир эслаб кўринг: буюк аждодимиз — саркарда ва шоир Заҳриддин Муҳаммад Бобур шу йуллардан утмаганми? Ҳиротда яна бир улуг бобомиз — ҳазрат Мир Алишер Навоийнинг хоки мубораклари бор. Уша мақбарани бир бора кўзга суртиб тавоф этиш ҳар бир узбекнинг армони эмасми?!

Шунинг учун мен БМТ минбаридан айтдимки, бизнинг ниятимиз холис. Афғонистондаги уруш қачон тугаркан деб, илҳақ кутиб турибмиз. Шароит тугилса, биз йул қурилишини бошлаб юборишга тайёрмиз. Ушбу лойиҳани молиявий жиҳатдан қўллаб-қуватлайдиган банклар ҳозир жуда кўп. Халқаро банклар миллиард-миллиард пул беришга тайёр. Фақат битта нарсa — тинчлик керак. Тамом, бошқа нарсa керак эмас.

Бугун бир-бирини улдириш, отиш билан тирикчилик қилаётган юз минглаб афгон-

лар эртага йул қурилишига утади. Ризқини тинч меҳнатдан топиб, бола-чақасини тарбиялайди. Кимки шу лойиҳани қўллаб-қувватласа, Афғонистоннинг тинчлиги учун курашган бўлади! Кимки қарши чиқса, у одамнинг узиям, сузиям қалбаки, риёкордир! Уларга уруш нима учун керак? Марказий Осиё давлатларини доимо хавф остида сақлаб туриш учун керак.

Ёнимизда уруш олови ёниб турса, биз тинч юришимиз мумкинми? Бор-йўғи саккиз юз километр масофа! Термиздан у ёғи ёниб турибди. Бу урушни халқаро кучлар ёрдами билан тезроқ тўхтатиш кераклигини катта-катта минбарлардан куп гапирганман. Россия давлат раҳбарлари билан учрашганда ҳам қайта-қайта такрорлайман: Амударё қирғогида қадим-қадимдан умргузаронлик қилган икки халқни бир-биридан ажратиш мумкин эмас.

Термизда булганимда одамлардан куп эшитганман, уларнинг айтишларича, уша пайтлар одамлар бемалол у қиргоқдан бу қиргоққа ўтиб туришган, туйлар қилишган, қиз бериб, қиз олишган. Хужжат текширишлар, автомат уқталишлар қаерда дейсиз. Қуриқчилар нари борса, ҳа, келин олиб келяпсизларми, бупти, утаверинглар, қушгани билан қуша қаришсин, дейишар экан. Кейин СССР деган давлат пайдо булди, ҳаммаёқ симтиканлар билан уралди. Боя айтганимиздек, Афғонистонда уруш кетаётганига 17 йил бўляпти. Бу орада бутунлай янги авлод ушиб етишди. Эътибор беринг-а, ун етти

йил давомида чақалоқ қурол кўтарадиган усмирга айланади. Ҳамма даҳшат мана шунда.

Хуш, Афғонистонда уруш нега ҳамон давом этапти? Нима учун Тожикистонда ҳозирга қадар тинчликка эришилгани йуқ? Урушнинг тўхташидан манфаатдор булмаган кучлар Афғонистонга қурол келтиряпти. Шимолдан ҳам, жанубдан ҳам, гарб томондан ҳам Афғонистонга қурол келяпти. Миллион-миллион афғоннинг ёстиги қуриди. Афғонистонда уч ярим миллион узбек яшайди, тожиклар, туркманлар яшайди. Улар ҳам қириляпти. Бу хунрезликларнинг ташкилотчилари булган йирик давлатлар, давлат арбоблари бор. Уларнинг муддаоси нима? Афғонистонда тинчлик булмаса, Ўзбекистонда ҳам тинчлик булмайди. Афғонистонда уруш давом этаверса, Ўрта Осиё давлатлари ҳаминша хавф остида тураверади.

Хуш, тинчлик урнатилди ҳам дейлик. Эртага Афғонистон кимнинг измида булади, кимга буйсунади? Афғонистонга кўз тикканларга ана шу савол ҳам тинчлик бермайди. Нима кўп, Афғонистонда қабила кўп. Бир қабила биронта давлатга бориб пул, қурол сурайди. Қурол, ёрдамни аямайдилар: марҳамат, олинг. Энди уша давлатдан иккинчи қабила ҳам қурол, пул сурайди, марҳамат, унгаям беришади. Курдингизми, Афғонистоннинг бугунги аҳволи қандай. Жаҳоннинг катта сиёсати гирдобига тушиб қолган бечора бир давлат булди бу Афғонистон! Бечора халқ булди бу афғон халқи!

Шунинг учун жаҳон ҳамжамияти эътиборини, Бирлашган Миллатлар Ташкилотига аъзо давлатлар эътиборини бу масалага жалб қилиш бизнинг бурчимиз эди. Яна бир бор айтаман: Афғонистонда тинчлик урнатилмаса, Ўзбекистонда, мана шу Тошкентда биз хотиржам яшай олмаймиз. Бу — аниқ. Чунки гиёҳванд моддалар ҳам Урта Осиё ҳудудига асосан Афғонистон орқали кириб келмоқда. Бу хавф эртага халқимиз бошига, фарзандларимиз бошига битган бало булиши мумкин.

Бизнинг ҳудудимиздан утадиган гиёҳванд моддалар эртага Европада пайдо бўлади. Шунинг учун катта минбарлардан айтишга тўғри келяпти: у, азиз биродарлар, гиёҳванд моддаларнинг асосий харидорлари сизларда. Европада, дейлик, Петербургда утирибди. Сизларда пул куп. Эҳтиёж бўлмаса, бу захриқотил шунча йул босиб Европага келмасди. Сизларда эҳтиёж бор экан, бу ёқда наша экилаверади. Бу ҳақда жиддий уйлаб курсаларинг ёмон бўлмас эди.

СССР парчалангандан кейин ҳар қайси давлат тараққиёт йулини узи белгилади. Демократик йул танлади. Биронта давлат четдан ёрдам олмасдан, эркин демократик давлат қурмаган, бозор иқтисодига утмаган.

Мақсад демократик давлат қуриш, одамлар тафаккурини узгартириш, бозор иқтисодига утиш экан, бу ишни биз сизнинг ёрдамингизсиз амалга ошира олмаймиз. Демократик давлат қуриш, одамлар тафаккурини узгартириш, бозор иқтисодиётига утишимиз учун ёрдам керак.

Биз истиқбол тугрисида, тараққиёт тугрисида гапирганимизда, ёрдам беринглар деганимизда, Ўзбекистонда янги завод-фабрикалар қуриш, одамларни иш билан таъминлаш, яъники уларнинг турмуш даражасини кутаришни кўзда тутамиз.

Лекин йирик лойиҳаларни амалга ошириш учун сармоя керак. Ўзбекистонга олиб келинадиган лойиҳалар сизу бизга манфаатли булса, марҳамат олиб келинглар, деб айтдим. Аммо мен бирор жойдан бир доллар ҳам сураган эмасман, сурамайман ҳам. Ўзбекистоннинг уз кучи етарли. Қурби етарли. Минг қатла шукурки, Ўзбекистонда яшаётган ҳар қайси инсон — кеча тугилган гудакдан тортиб қарияларгача, ҳамма ҳамма бошини баланд кутариб, қаддини гоз тугиб, гурур билан айтиши мумкин: биз ҳеч қачон тиланчи булган эмасмиз, иншооллоҳ, булмаймиз ҳам! Худонинг бизга бергани бор.

МУХБИР: — *Одатда, биз, кенг жамоатчилик дунёдаги сиёсий воқеаларнинг расмий жиҳатидангина хабардор буламиз-у, уларнинг замиридаги маъно-мазмунни куп ҳолларда англаб етавермаймиз. Мана шу мураккаб, чигал воқеаларни Сиз жуда теран ва содда таҳлил қилиб бердингиз...*

ПРЕЗИДЕНТ: — Одамларимиз, олис-олисларда утирган қарияларимиз нима учун шундай сиёсат юритаётганимизни тушуниб етиши учун мен бу гапларни содда, оддий тил билан айтяпман. Бу сиёсатдан кутилган мақсад нима?

Президентимиз нима учун шу узоқ жойларга бориб келди? Бизлар ҳам унинг бир учини билмайлик, деб туришибди улар. Мен тушунаман: одам тирик экан, ҳаракатда экан, унда қизиқиш бўлади. Шахсан мен учун ана шундай одамлар азиз. Шундай одамлар тушуниб олиши учун мен содда тил билан гапиряпман: биз ҳеч қачон тиланчи бўлган эмасмиз, бўлмаймиз ҳам!

Яна бир нарса шуки, биз нафақат Европа, балки жаҳон ҳамжамиятига тезроқ киришимиз керак. Агар биз уз ёгимизга узимиз қовурилиб ётсак, уз минтақамизда уралашиб қолсак, билингки, бу биз учун катта зарар. Кимки шундай фикр-хаёл билан юрган бўлса, демак унинг фаҳми калта, тушунчаси паст. Тирикчилик, умуман бу дунё олди-бердига қурилган. Бундан кўз юмиб бўлмайди.

Шундай экан, бизнинг муносабатимиз самимий бўлиши керак, чегараларимиз очиқ бўлиши керак. Биз ота-оналаримизга, ҳатто саксондан сакраган қарияларимизга дунёнинг кенглигини кўрсатишимиз керак. Бу — бизнинг фарзандлик бурчимиз. Қурби етарли, бели бақувват одамлар, албатта, уз йулини топади. Хоҳлаган жойига боради, боряпти ҳам. Ҳозир имконият катта.

Шу гапларни айтяпман-у, кўз олдимда саксон иккига кириб оламдан ўтган онам гавдаланиб турибди. У Самарқанддан бошқа бирорта шаҳарни кўрган эмас, ҳатто Тошкентни ҳам. Раҳматли онам сингари узининг қишлоғидан

бир қадам нарига чиқмаган миллионлаб аёлларимиз бор. Бир уйлаб куринглар, Европа аёлларидан ёки эркакларидан нимамиз кам? Қайси жиҳатдан ожизмиз? Хизмат юзасидан куп жойларни бориб курыпман. Ҳозир ҳам кеча курганларим таассуроти остидаман. Халқимизнинг уларга нисбатан анча маданиятли экани сезилди. Шу боис чегарани очишимиз керак, токи биз бошқа юртларга эмин-эркин бориб-келайлик, бошқалар эса бизникига бемалол келиб-кетсин.

МУХБИР: — *Нутқингизда Ўзбекистоннинг мустақиллигини мустақкамлаш масаласига ҳам тўхтаб утдингиз. Бу борада Сиз қайси масалаларни долзарб деб ҳисоблайсиз?*

ПРЕЗИДЕНТ: — Мен бир нарсани алоҳида таъкидламоқчиман. Буни Америкада ҳам айтган эдим. Бу — Россияда пайдо булаётган ҳар хил кучлар, ҳаракат ва намойишлардир. Айрим кимсалар Россияни собиқ СССР чегарасида тикламоққа уринишяпти. Соддароқ қилиб айтганда, бу парчаланиб кетган СССРни тиклаш дегани. Олди-кетини уйламайдиган бу ҳовлиқмалар (улар жуда куп!) эски коммунистлар, эски уйфикрда юрган одамлардир. Улар бир вақтлар партноменклатурага кириб, туғрироғи, партия тепасига чиқиб олиб айшини суриб юришарди. Ҳар куни Москвага чопиб бориб, қули куксида, энди нимани буюрасиз, тақсирим, деб сурашарди. Улар ҳозир ҳам уша кунларни қумсаб, соғиниб юришибди. Уларни биламан, лекин уларнинг даври утди, энди қулларидан

ҳеч нарса келмайди. Нега деганда, халқимиз қайси йул ёруг, қайси йул тугри ва қаерга олиб боришини тушуниб олди. Четда пайдо бўлаётган ана шу хавф тугрисиди бир-икки оғиз га-пирмоқчиман.

Ҳовлиқма кимсаларнинг фикри-зикри СССРни тиклаш, бизни унинг таркибига кири-тиш. Сабаби, собиқ СССР чегарасини Россия че-гарачилари қуриқлаётган эмиш. Бизнинг баъзи бир қушниларимиз бу билан фахрланишмоқда, келажагини ҳам уларга тикмоқда. Аммо катта минбарлардан туриб, бизлар мустақилмиз, дей-ишади. Чегарани бошқа давлат ҳарбий кучлари билан қуриқлаш, бу мустақиллик далолати эмас, такрор айтаман, мустақиллик далолати эмас. Бу — заифлик далолати.

Ҳозир шундай сиёсат буляптики, Россия мана шу макондаги давлатлар, яъни Бирлашган Миллат-лар Ташкилотига тенг ҳуқуқли аъзо давлатлар чега-расини ҳимоя қилишга, қуриқлашга ёрдам берар эмиш. Хуш, давлатимиз мустақил булса, уз мус-тақиллигимизни бутун дунёга эълон қилган булсак, уз тақдиримизни уз қулимизга олиб, истиқболимиз-ни, иқболимизни уз хоҳишимизча қураётган булсак, нима учун бизнинг чегарамизни бошқалар қуриқла-ши керак? Наҳотки чегарани қуриқлайдиган куч узига ҳеч нарса талаб этмаса?! Бу дунёда ҳеч нарса бетаъма булмайди. Сенинг чегарангни текинга қуриқ-лаб берадиган аҳмоқ бор эканми! Ким бунга ишона-ди? Бу ерда коса тагида нимкоса борлиги курга ҳам аён.

Чегарамизда бегоналар тургандан кейин дусларимиз келсин, биз ҳам борайлик, борди-келди қилайлик, очиқ жамият бўлайлик, деган ниятларимиз саробга айланади. Чунки бизни қуриқлайдиган чегарачи, авваламбор, узини қуриқлайди. Ундан кейин айтганим айтган, деганим деган деб туриб олади. Йулимизни шартта тусиб олиб, бизнинг, дейлик, дунё ҳамжамиятига қушилувимизга уз кузи билан қарайди. Маъқул тушса — қўяди, маъқул тушмаса — қўймайди. Бу аниқ гап! Биз буни яхши тушуниб олишимиз, тўғри баҳо беришимиз ва олдини олишимиз керак!

Балки баъзи давлатларнинг уз чегарасини қуриқлашга қурби келмас. Унда очиқдан-очиқ тан олсин, мен заифман деб. Мен мустақилман, ислохотни ундоқ олиб боряпман, бундоқ олиб боряпман, одамларимиз яқинда жаннати мамлакатда яшайди, деб мақтанмасин. Майли, бу давлатлар раҳбарларининг номини айтмай қуя қолай. Аммо улар қуруқ мақтаниш урнига, узларига узлари менинг чегарамни бошқалар келиб қуриқласа, қанақасига мен мустақил буламан, деб савол берса уринли буларди. Узини¹ қадрлайдиган халқ ҳеч қачон тақдирини бировга боғлаб қўймайди. Бу бор гап.

Яна бир қушнимиз эса мен нейтрал, яъни бетараф давлат қураман, деб юрибди. Бетараф давлатнинг чегарасини бошқа биров қуриқлаб берадими? Бу қандай бетарафлик булади? Ҳеч бир ақлга сигмайди. Узини бетараф деб танитган дав-

лат уз чегарасига чет мамлакатлар ҳарбий кучларини умуман қўймаслиги керак. Бу оддий ҳақиқат! Агар биз, Туркистон халқлари, аҳил яшасак, чегарамизни биров қуриқлашига ҳожат қолмайди.

Бизнинг аجدодимиз бир, азал-абаддан қариндош, қондош, қисматдош бўлиб келганмиз. Ҳаммамизни Аллоҳнинг ўзи яратган. Унинг ўзи инъом этган беҳад куч, салоҳият, бойликка эга, соҳиб бўла туриб, нима учун четдан посбон чақиришимиз керак?! Ахир биз ҳамма вақт бир-биримизнинг ютуғимиздан қувониб, камчилигимиздан куюниб келганмиз-ку! Нима учун биз Худо берган ақлни яхшилик томон ишлатмаймиз, бир-биримиз билан аҳил, оға-ини бўлмаймиз?! Бугун эса замоннинг зури билан орамизга тортилган чегарани пеш қилиб, давр синовидан утган аҳиллигимизга путур етказяпмиз. Чегарамизни ёт одамларга ишониб топширяпмиз. Бу, менимча, Ватан тақдирини қўш қўллаб бировнинг измига беришдан бошқа нарса эмас. Агар биз бирлашсак, биздан зўр куч топилмайди. Менинг бунга ишончим комил.

Биз уруш ҳақида кўп гапирамиз. Аслини айтганда, уруш — бир-бирини қириш, ўлдириш одамзот табиатига ёт нарса. Лекин урушишади. Бунинг сабаби нимада? Бирлашган Миллатлар Ташкилоти, бошқа йирик кенгаш ва ташкилотлар бунинг олдини олиш учун йилига миллиард-миллиард пул сарфлайди. Аммо урушлар давом этапти. Бир кун бўлсин тухтамаяпти. Нега? Бу

офат қачон тугайди? Бунинг сабаблари куп: очкузлик, манфаатпарастлик, шуҳратпарастлик, амалпарастлик, жаҳолат, маданиятсизлик ва ҳоказолар. Уруш танаазул юз бераётган жойдан чиқади. Нодон одам давлат тепасига чиқиб олиб, бошқаларнинг ютуғига ҳасад қилиб, ўз нафсини бошқалар ҳисобидан қондирмоққа интилади. Ўз нафсини қондириш учун халқини қиргинбаротга бошлайди. Бу — биринчи сабаб.

Иккинчи сабаб — жаҳолату маданиятсизликда. Маданият устун бўлган жойда уруш чиқмаслиги аниқ. Илму маърифат эъзозланган мамлакатда ҳеч ким уруш ҳақида бош қотирмайди. Чунки илму маърифат инсонни юксакликка кутаради. ХХІ асрда, мен ишонаман, маданият учун, илму маърифат учун жонини берадиган ва буни ҳаётининг асосий мақсади қилиб қўядиган янги авлод пайдо булади. Биз ана шу авлод учун яшаймиз. Биз ана шу олижаноб мақсадларни одамлар қонига сингдириш учун ҳаракат қиляпмиз. Биз кутаётган авлод мана шу бойликни дунёдаги энг катта бойлик деб билса, ҳаётини шунга бахшида этса, билингки, одамзот ёруғ кунларга зришиши муқаррар!

Ватан, Ватан муҳофазаси ҳақида гапирар эканман, айни ўринда уни хавф остига қўядиган яна бир иллат ҳақида ҳам тухталиб ўтмоқчиман. Шахсан узим бу иллатдан жирканаман. Шу иллатга чалинган одамни кўрарга кузим йўқ. Бу сотқинликдир. Сотқинлик — маккор дустнинг иши. Мен ҳар қандай ёвузликни сотқин-

ликдан кураман. Эгуликка садоқати булмаган, бирон нарсага ихлос қуймаган, ишонмаган одам қурқинчлидир. Табиатида сотқинлиги бор одам раҳбарлик курсисига утириб қолса борми, у ерда осойишталик йуқолди деяверинг. Иккита одамнинг, иккита мамлакатнинг орасидаги урушни ҳам айнан шундай одамлар бошлаб беради. Шу боисдан бундай одамлардан огоҳ булшимиз керак. Уларга ёнимизда урин булмаслиги керак. Агар теварак-атрофимиздаги бирор одамда шундай аломатлар сезилаётган булса, дарҳол тарбиямизга олиб, уларнинг юрагига эгулик уругини қадайлик.

МУХБИР: — *Сиз Америка Қушма Штатларида бир қанча давлат арбоблари, шу жумладан, АҚШ вице-президенти Альберт Гор билан учрашдингиз. Бу учрашувлар Ўзбекистон иқтисоди ва сиёсатига қандай таъсир этади?*

ПРЕЗИДЕНТ: — Биз Америка Қушма Штатлари вице-президенти Альберт Гор таклифига биноан Нью-Йоркдан Вашингтонга ташриф буюрдик. Учрашув учун қисқа фурсат ажратилган булса-да, биз куп масалаларни муҳокама қилдик. Музокаралар яхши утди. Икки томонни ҳам мамнун этди. Уларнинг кайфиятидан сездикки, Оқ уй маъмурияти учрашувимиздан талай таассуротлар, куп саволларга аниқ ва ишончли жавоблар олди, умуман ўзлари учун муҳим хулосалар чиқарди.

Агар Америка — Ўзбекистон алоқалари, муносабатлари тўғрисида гапирадиган булсам,

биринчи навбатда, унинг ривожига ахборот камлиги сезиларли таъсир кўрсатмоқда. Айнанан ахборот камлиги, етишмаслиги орамизда баъзи бир тушунмовчиликларни келтириб чиқармоқда. Бу ерда ҳам гаразгуй, сотқин кимсалар икки давлат орасига қутқу солмоқда. Орамизни бузиш учун турли бўхтонлар ёғдирмоқда. Улар бегона эмас, ўзимиздан, ўз орамиздан чиққан одамлар. Улар маълумот камлигидан фойдаланиб, шу ёққа бориб, ўз она Ватани ҳақида ҳар хил булмагур гапларни тарқатиб, тирикчилик қилиб юришибди. Нима ҳам дердик, ўзингдан чиққан балога, қайга борасан давога.

Америка энг аввало жамоатчилик тафаккури юксак кадрланиши билан бошқа мамлакатлардан фарқланади. Мен жамоатчилик фикрини назарда тутяпман. Маърифатли дунёда "фуқаролар давлати" деб гапирилмайди. "Фуқаролар жамияти" дейилади. Давлат — бошқа нарса, фуқаролар жамияти бошқа нарса. Бундай жамиятда давлат ташкилотларидан кўра жамоат ташкилотларининг қадри баландроқ туради. Куч ишлатувчи тузилмалар, вазирликлар, маҳаллий ҳокимият давлат ташкилотлари тизимига киради.

Жамоат ташкилотлари эса фуқароларнинг ихтиёрий бирлашиши асосида ташкил топади. Биз бунга эришишга ҳаракат қилмоғимиз лозим. Мен бу ҳақда Олий Мажлисимизнинг биринчи сессиясида гапирган эдим.

Шунинг учун ҳам бизнинг асосий мақсадимиз — бир киши ёки жамоат ташкилотларининг фикри давлат тузилмаларининг фикридан устунроқ бўладиган фуқаролар жамияти қуришдан иборат. Америкада бунга жуда яқин келиб қолинган. У ерда ижтимоий гуруҳларнинг манфаати билан ҳамма ҳисоблашишга мажбур.

Ишбилармонлар билан бўлган учрашувлар менда жуда катта таассурот қолдирди. Улардан бири — АҚШнинг энг йирик банкларидан ҳисобланган ва жаҳон ишбилармонлар оламида муҳим урин тутадиган “Чейз Манхэттен банк” атрофида бирлашган гуруҳ вакиллари билан учрашувдир. Бу банк ҳозирда “Кэмикел банк” билан бирлашишга тайёр. Ушанда уларнинг бойлиги қарийб беш юз миллиард долларни ташкил этади. Ақлни шоширадиган рақам бу. Шундай бойликка эга бўлгандан кейин барча жараёнларга фаол таъсир курсатиш, атрофига етакчи фирма ва компанияларни туплай оладиган марказ ташкил этиш осонлиги ҳам аён. Бироқ, бу учрашув чоғида, мен энг аввало уларнинг Ўзбекистонга бўлган қизиқишини ҳис этдим ва бу ҳол мени жуда мамнун қилди. Бу қизиқиш шу қадар катта эдики, уларнинг барча саволларига жавоб бериб улгура олмадим. Имкони бўлганда бу учрашув узоқ давом этар эди. Мени биринчи галда қойил қолдирган нарса учрашув иштирокчиларининг очиқлиги, Ўзбекистонда бугунги кунда биз қилишимиз мумкин бўлган нарсалардан ҳам кўпроқ нарсани кўриш истаги бўлди. Назаримда, бу жуда ибратлидир.

Иккинчи учрашув — таркибига ишбилармонлар дунёси намояндалари, банкирларгина эмас, АҚШ ташқи сиёсатини ишлаб чиқишга сезиларли таъсир кўрсатадиган одамлар ҳам кирадиган "Америкен интернешнл груп" кенгаши аъзолари билан булди. Учрашув иштирокчилари орасида давлатни бошқарган кишилар ҳам, ҳукумат аъзоси булган кишилар ҳам бор эди. Очигини айтганда, бу барча эркин гапирадиган, эркин фикр алмашадиган, мамлакатдагина эмас, унинг ташқарисидаги воқеалар ривожига ҳам таъсир кўрсата оладиган кишилар таклиф қилинадиган учрашув эди. Улар меҳмонларни турт томондан "вишонга олади", фикрмулоҳазаларини бойитиш учун уларнинг "сиқиб сувини ичади".

Назаримда, бу жуда зарур ва фойдали ташкилот. Биз ҳам узимизда ана шундай ташкилотни тузишимиз керак. Турли нуқтаи назар ва турли манфаатга эга булган кишиларнинг кутилмаган хулосалари истиқбол учун муҳим аҳамиятга эга.

Ахборот тилида, асл манба, деган тушунча бор. Афсуски, жаҳон, хусусан, Америка жамоатчилиги айни пайтда Ўзбекистонда содир булаётган воқеалар тўғрисидаги ахборотни иккиламчи манба — Россия оммавий ахборот воситаларидан олишмоқда. Ваҳоланки, Россия оммавий ахборот воситалари тарқатаётган хабарлар, купинча, бирёқлама ёки мутлақо бир-

бирига қарама-қарши бўлади. Битта газетани уқисангиз — бир гап, бошқасида эса — бунинг тамомила тескариси. Бундай матбуотда ҳеч қандай масъулиятни ҳис қилмаган ҳолда истаган уйдирмани ёзавериш мумкин.

Уша учрашувга қайтиб, қайд этмоқчиманки, америкаликлар Ўзбекистоннинг жаҳонда тутган ўрнини, мамлакатимизда қандай жараёнлар юз бераётганини яхши англаб олишди. Мен уларга улкан меҳнат, табиий ва минерал-хом ашё ресурсларига эга бўлган Марказий Осиё минтақаси бугунги кунда жуда кўп мамлакатлар эътиборини тортаётганини тушунтиришга ҳаракат қилдим. Бу уринда манфаатлар тўқнашуви ҳам юз бермоқда, яъни айримлар бизни уз таъсирига олмоқчи бўлмоқда, бошқалар эса бу таъсирни йуқотиб қўймасликка уринмоқда. Яна бошқа бировлар эса, бу ерда эгаллаб олиш мумкин бўлган бушлиқ ҳосил бўлди, деб уйламоқда. Бу манфаатлар тўқнашуви портлаш билан якун толиши мумкин бўлган жуда катта хавфдир. Унинг олдини олиш йўли битта: ҳар ким арқонни узига қараб тортмаслиги, минтақа халқларига уз тақдирини узи ҳал қилиш имконини бериш лозим.

Альберт Гор билан учрашганимизда, мен ярим чин, ярим ҳазил оҳангда бир гапни айтдим, уни сизга ҳам айтмоқчиман: "Бизларга мактабда жугрофияни яхши ўқитишганми ё... билмадим, Ўзбекистонда яшасак ҳам, ҳар қалай, жугрофияларингизни сизлардан кура яхши биламиз. Лекин сизлар Ўзбекистоннинг қаерда жойлашга-

нини ҳам билмайсиалар“. Улар хафа булишмади. Ҳаммалари кулишиб, гапингиз тугри, дейишди. Чунки Қозогистон қаёқда-ю, Ўзбекистон қаёқда — баъзилари шуниям билишмайди.

Очигини айтганда, Америка маъмурияти сунгги бир йил давомида Ўзбекистонда олиб борилаётган сиёсат, иқтисодий ислохотлар, ҳаётимизда булаётган узгаришлар, биз қураётган жамият тугрисида анча хабар топди. Холис маълумотлар етиб бормаган чоғлар бизни менсимагани, менсишни хоҳламагани рост. Ҳозир эса аҳвол бутунлай узгарган. Ҳа, кескин узгарган. Чунки борди-келдиларимиз, юзма-юз суҳбатларимиз тобора изчил ва мунтазам тус олмоқда. Билвосита эмас, бевосита ахборот олишмоқда. Илк таассуротлари ижобий томонга узгармоқда. Мен уз олдимга ютуқларимиз ҳақида гапирмаслик вазифасини қўйдим. Кимга керак булса, бу минтақада яшаётган одамларнинг узидан сураб билиб олаверсин. Бу энг ишончли ахборот булади.

Мен ҳозирги босқичда Ўзбекистон олдида турган муаммолар, хавф-хатарлар тугрисида сузлаб беришни лозим топдим. Жаноб Горга бугунги кунда Ўзбекистон хавфсизлигини таъминлаш билан боғлиқ тўртта муаммо тугрисида гапириб бердим. Биз айрим ҳолларда хавфсизликни анча жўн тушунамиз. Ваҳоланки, хавфсизликни жуда кенг миқёсда: инсон хавфсизлиги, жамият хавфсизлиги, атроф муҳит хавфсизлиги, ниҳоят фуқаролар жамияти хавфсизлиги деб тушунишимиз лозим.

Альберт Гор узини қизиқтирган саволларни ён дафтарчасига қайд этиб қуйган экан. Уларнинг барчасига муфассал жавоб олди. Биз Ўзбекистонда амалга оширилаётган ишлар, узгаришларни айтдик, режаларимиз билан уртоқлашдик. Шу орада у Марказий Осиёдаги вазият, Эрон, Афғонистон ва Тожикистон муаммолари, Мустақил Давлатлар Ҳамдустлигидаги аҳвол, бизнинг Россия билан алоқаларимиз ҳақида қизиқди. Бу масалалар буйича фикр алмашиб олдик. Жаноб Альберт Гор ҳамма-ҳаммасини қайд этди ва бугун булган гапларни эртагаёқ жаноб Клинтонга етказаман, деди. "Америка Қушма Штатларининг Ўзбекистон ва Марказий Осиёда стратегик манфаатлари бор, шу манфаатларнинг қоқ марказида Ўзбекистон турибди. Бизнинг минтақангиздаги манфаатимизни ифодалашда Ўзбекистон тутган урин катта. Марказий Осиёнинг келажаги, истиқболи, ҳозир амалга оширилаётган ишларни эътиборга олсак, биз фақат Ўзбекистонга суянамиз", деб ваъда берди.

Биз Америка Қушма Штатлари билан ҳамкорликка фақат буюк давлат билан ҳамкорлик эмас, жаҳонда юз бераётган жуда куплаб жараёнларга таъсир кўрсатадиган давлат билан ҳамкорлик, деб қараймиз. Биз АҚШнинг суверенитетимизни, ислоҳотлар соҳасида, юртимизга, халқимизга албатта фаровонлик келтирадиган улкан лойиҳаларни амалга ошириш соҳасида юз бераётган тадрижий жараёнларни қўллаб-қувватлашига, айниқса, умид боғлаймиз.

Биз диёримизда тинчлик ва барқарорлик мавжуд бўлишини истаймиз. Биз Афғонистондаги уруш ва Тожикистондаги танг вазият ҳудудимизга кучиб утмаслигини истаймиз. Бу ердан 500 ёки 800 километргина узоқликда уруш авжида эканини кўпчилик тасаввур қилолмайди. Одамлар ёнгинамизда минглаб бегуноҳ кишилар ҳалоқ бўлаётганини, шаҳарлар портлаб, бутун-бутун қишлоқлар вайрон бўлаётганини унутмаслиги керак. Диёримизда ҳукм сураётган тинчлик ва осойишталикни қадрлаш ва асраб-авайлаш зарур. Шунинг учун ҳам биз барқарорлик кафолатига эга бўлишимиз, бу ерда тинчлик ва осойишталик ҳукм суришини таъминлашимиз лозим.

Биз ҳамма нарсдан кўпроқ қадрлашимиз лозим бўлган энг муҳим нарса ана шу. Мен бунинг учун зарур бўлган барча нарсани қилишга тайёрман.

*Ўзбекистон телевидениеси
мухбирининг саволларига жавоблар,
1995 йил 27 октябрь*

Ислам Абдуганиевич Каримов

**НАША ЦЕЛЬ —
МИР, СТАБИЛЬНОСТЬ,
СОТРУДНИЧЕСТВО**

На узбекском языке

**Издательство "Ўзбекистон" — 1995
700129, Ташкент, Навоий, 30.**

**Нашр учун масъул К. Буоров
Расмлар муҳаррири О. Соибназаров
Техн. муҳаррир С. Собирова
Мусаҳҳиҳ М. Раҳимбекова**

**Теришга берилди 03.11.95. Босишга рухсат этилди
08.11.95. Қогоз формати 70Х90 1/32. "Мақтаб" гарни-
турада офсет босма усулида босилди. Шартли босма
тобоқ 1,75. Нашр тобоғи 1,47. Тиражи 20000 .
Буюртма № 698. Баҳоси шартнома асосида.**

**"Ўзбекистон" нашриёти,
700129, Тошкент, Навоий, 30.
Нашр № 277—95.**

**Оригинал-макет масъулияти чекланган "Ношир"
жамияти техникавий ва программавий воситалар
базасида тайёрлаиб, Ўзбекистон Республикаси
Давлат матбуот қўмитасининг ижарадаги
Тошкент матбаа комбинатида босилди.
700129, Тошкент, Навоий кўчаси, 30.**

